

pokretima, odnosno da se "nacionalistički opredeljena muslimanska inteligencija koja je osećala srpski ili jugoslovenski progonjena", i tako delila sudbinu Srba, dok su pripadnici većeg dela muslimanske inteligencije "koji su se osećali kao Hrvati i oportuniste, neopredeljene", činili isto što i Hrvati u Bosni, tj. "bili su austrofilni" (Mitrinović, 1926). Vladimir Ćorović je verovao da "sve do naših vremena većina muslimanskog stanovništva nije imala prave nacionalne svesti; njoj je Stambol bio bliži srcu nego Beograd i Zagreb", pa "i danas još možete čuti kod njih zakletvu 'turske mi vjere', iako se zna da im ona nije potekla od Turaka". Jugoslavija je, po Ćoroviću, za Muslimane bila najpogodnija jer su "manje-više bili svesni zbog slovenskog porekla i jugoslovenske zajednice, i prema tom, nije im padalo nimalo teško da se i obeleže kao Jugosloveni, ne morajući da se izjašnjavaju ni za Srpstvo ni za Hrvatstvo". On smatra da to nije bio izraz neke izraženije jugoslovenske ideologije "koliko način da se ostane pri doslednoj nacionalnoj neutralnosti" (Ćorović, 1939). U posleratnoj emigraciji su prekrajali granice Jugoslavije sa tezom: "...ako se muslimani trse da se Srbi ujedine, onda je stvar prosta. Ujedinimo se, i muslimane ćemo uzeti sebi". Zaključak je da se oni moraju izjasniti ili kao Srbi ili kao Hrvati, jer "muslimanstvo se ne može ovekovečiti kao etnička kategorija", ono je izgubilo "podršku za svoju posebnost, i ono će tu posebnost samo da napusti". Ne sumnjajući uopšte u ishod, verovalo se da će to olakšati "narodno nivelisanje u svim vidovima a time i pripajanje Bosne etničkoj teritoriji čiji je deo" (Kostić, 1959).

"KARAKTER MUSLIMANA".

Iz navedenih uverenja proistekli su i svi stereotipi o "karakteru" Muslimana. Još je Jovan Ristić navodio pisanje Srpskih novina o Muslimanima koji "umesto da se ugledaju na Srbe, pa da, po prirodi razvitka ljudskog, poprimaju od njih pitomost njihove naravi i običaj njihove vrednoće: Muslomani u Srbiji stadoše, kao nasilnici i ubojice, živeti na račun života, časti i imanja srpskog". Muslimanima se tu pripisivalo da preziru red, da "ne znaju za vlast", da "zasušuju glavni izvor našega bogatstva, šumu našu zatirući", "oni su još razbojnički otimali zemlje naše", "napadali su na stoku", "našim ljudima na njivama nezreo kukuruz sekli", "oni su im po podrumima piće pakosno istočavali", iz osвете "kuće palili", oni "ne traže Srba od megdana, no ponajviše slabomoćne žene i nejaku decu"; veliki je "dnevnik njihovih ubustava; a još veći onaj od silovanja žena i dece" (u: Ristić 1887).

Verovalo se da Muslimani imaju "čudan fatalan običaj" da se "ne drže" pošto izgube zemlju već se iseljavaju, da ne mogu da "snose ni tuđu sud, ni tuđu vlast", da su "i suviše ignorantni i suviše tromi", da "u ljutoj umnoj borbi za opstanak suvremenoga života, oni su se predstavili kao suviše prosti i neobavešteni, i propadali su mahom zbog toga, što nisu znali šta da veruju šta da ne veruju, u što da se pouzdaju, čega li da se klone. Što ih god snađe, oni uzimlju kao kismet". Tvrdilo se da prosveta "ne postoji za ove zagubljene sinove našega naroda", da od "našega jezika oni znadu proste forme njegove, znadu ono što je u njemu primitivno, i što se u svakom selu zna. Sve što su misao, prosveta, nauka, politika, državni i društveni život i saobraćaj u njemu izradili, njima je nepoznato. Jezik apstrakcije, jezik misli, ono što je tako reći, u svakom jeziku najlepše, njima je zapečaćena knjiga" (Novaković, 1894). I Cvijić je mislio da "bosanski muhamedanci" imaju drukčije psihičke osobine "no ostali slovenski renegati Balkanskoga Poluostrva", da njihova suprotstavljenost Srbima dolazi "zbog onog stida, koji se jako javlja kod svih renegata i izaziva težnju da se tobož udalje od svoga korena i da zatru veze i osećanja, koja su ih za njega vezivala" pa su se "kod mnogih razvile osobine osionosti, razmetljivosti i lažnog turcizma". Tvrdio je da su "na njihovu srpsku prirodu bila nakalemljena orijentalna osećanja i raspoloženja, i razvio se živo i raznovrsno kolorisan domaći i intimni život", "naročita vrsta rahatluca ili konfora", zadržali su "neki okamenjeni, jamačno srednjovekovni način mišljenja", "u masi su nekritični, kadri verovati u nemogućnosti, fantazasti" (Cvijić, 1910).

Hadži-Vasiljević je verovao da "naši poturčenjaci nose psihičke osobine našega hrišćanskoga dela naroda, u nekoliko samo izmenjene pod uticajem islama". Privilegije su ih učinile "mekušcima" i "poltronima", pa su im svojstvene osobine "labavost, popustljivost i uzmicanje ispred omanje opasnosti", "strašljivost im je posledica promene hrišćanske sa muslimanskom verom: svesni su ipak da su njihovi stari napustili staru veru i sramota ih je zbog toga, i strahuju", jer se "održava fakat o njihovom renegatstvu", pa bi mnogi od njih pristali "da su im stari bili i Evreji, samo ne hrišćani njihovi susedi". Navodio je da su vredniji i štedljiviji od hrišćana, nepoverljivi i da "strogo paze da se ne odadu u govoru", naročito o promeni vere. "Sujetni su i rado primaju lepe reči o sebi", "u moralnom pogledu vrlo su održani i umereni u svemu", što je pripisivao muslimanskoj veroispovesti "kako je oni, i koliko, razmeju". Navodio je da nisu gostoljubivi, da su samoživci, strašljivi, "samoobmanljivi su i sve rezonuju u svoju korist", da žive u strahu i "ne pojimaju da je brat mio, koje vere bio". Tvrdi da su se uglavnom "turčili" dobrovoljno, kao razloge je navodio težnju za lakšim životom, za gospodstvom, viteštvom, zbog "ljubavi ženskinja prema turskim muškarcima i obratno", zbog novca, u napitom stanju, da bi nosili oružje, iz prostodušnosti, u šali ili svadi, iz poštovanja prema dobrom susedu... (Hadži-Vasiljević, 1924).

Mitrinović je tvrdio da su pod uticajima osmanlijske vlasti nastale "osobine" Muslimana kao što su "lenost, nemarnost, apatija, inercija, murdarluk, inat, javašluk", kao i pozitivne – "plemenitost, sevap, dobrota, čestitost". Navodio je da su u gradovima bili potrošači, da im privređivanje nije bilo svojstveno, pa je na njihovo propadanje uticalo "begovsko raspikućstvo", da su se "laćali poslova koji su davali mogućnost življenja bez ikakvih umnih, pa čak i fizičkih napora", da među njima ima najmanje trgovaca, industrijalaca, bankara, zanatlija, da nemaju sistema u radu, da su na neverzitetima retki, da ispite polažu teško, a i kad uče da to rade po inerciji. Smatrao je da je Musliman "mekan, povija se prema vetru", da njegova pesma iako je "ostala netaknuta" ipak sadrži i nešto čega nema u hrišćanskim pesmama, "napr. hvalisavost, lažljivost, suviše razvijenu maštu", a što je sve rezultat duge epohe islamizacije. Tvrdio je da "ne vole da misle", da su neprijatelji svega novog, "konzervativni do krajnosti", da su "zabarikadirana psihološka sredina" koja ne prima ništa, "predaju